

B O G A N M E L D E L S E R

Michael Kaser: Comecon. 2. ed. Oxford University Press, London 1967. 279 sider. Pris: 35 sh.

Medens litteraturen om det europæiske fællesmarked allerede er enorm og den om EFTA, det latinamerikanske og det centralamerikanske frihandelsområde er ikke ubetydelig, findes der så godt som ingen om det østeuropæiske modstykke, COMECON. Dette hænger selvsagt sammen med, at medens de vestlige markeder handler i dagslys, offentliggør deres beslutninger etc., ja, ligefrem har oprettet informationskontorer, foregår det tilsvarende arbejde i øst i største hemmelighed.

Det er derfor noget af en bedrift, når *Michael Kaser*, en englænder, der ifølge bogens omslag har mange års østlige erfaringer, og som iflg. dens indhold tydeligvis har fulgt særdeles vel med i denne verdens artikler og udtalelser, giver os en fremstilling af denne markedsorganisation. Bogen er resultatet af et stykke »detektivarbejde«, hvor en udtalelse på et møde eller i et communiqué og en sætning i en artikel et helt andet sted, skrevet måske lang tid senere, sættes sammen til et billede. Mosaikken synes dygtigt samlet. Hvad man godt kunne lide at vide er, hvordan bogen er blevet læst i COMECON's hovedsæde i Moskva: beundrer man, at det har været muligt at få så meget ud af småstumperne, der er faldet fra noget, der ellers er så hemmeligholdt, eller godter man sig over, at selv så megen flid og så megen skarpsindighed ikke kunne afsløre, hvad der virkelig foregår. Man forstår ikke rigtigt, hvorfor det hele skal holdes så hemmeligt, hvis denne bog afslører den fulde sandhed.

Forfatteren deler sin bog i to dele. De første godt hundrede sider giver os institutionens historie, fra den skabes som en reaktion imod Marshallhjælp og OEEC, gennem en død periode, 1949-53, og en stærkt aktiv periode siden. Mærkeligt også her at

se Stalins indflydelse, idet hans stærke russiske nationalisme ligesom gjorde en sådan samarbejdsorganisation overflødig. Institutionens ringe betydning i hans levetid kan måles ved, at staben af medarbejdere i sekretariatet i Moskva synes at have været et par mand, medens der nu beskæftiges ca. 700. Organisationens historie afspejler iøvrigt den politiske historie i den del af verden: Jugoslavien var kun med fra 1956-58, Albanien forlader organisationen i 1962, og Cuba har fra 1963 uden at være medlem deltaget i enkelte møder i udvalg etc. I den nyeste tid er Rumænien blevet institutionens enfant terrible.

De næste knap hundrede sider kaldes *Achievements and Prospects* og deles i fire kapitler: *Trade, Technical Co-operation, Pricing* og *Integration*. Man får et stærkt indtryk af, at østlandenes planlægningsteknik, herunder den stærke interesse for de fysiske kvantiteter, også påvirker COMECON's virksomhed. Prisdannelsesproblemerne er de sædvanlige for den kommunistiske verden, men aktualiseres ved vanskelighederne ved at enes om en fælles prisdannelse; hvordan skal der f.eks. tages hensyn til forskelle i arbejdsproduktiviteten. Skal 1 arbejdstime altid sættes lig en 1 arbejdstime, eller skal der ved prisfastsættelsen tages hensyn til, at arbejdskraften i Sovjet og i DDR er så langt mere effektiv end den i Rumænien eller Bulgarien. Den fra vor verden kendte konflikt mellem de mere udviklede lande, der vil fri handel og dermed fri adgang for egne industrivarer, og de mindre udviklede, der først vil industrialisere, og så kan altid en friere handel komme bagefter, genspejles f.eks. i den forskellige stilling til prisdannelsesprincipperne, der f.eks. råder mellem Sovjet og Rumænien. I en lang periode synes man at have lagt verdensmarkedspriserne fra 1957 til grund. Men hvorfor det? Og er de kapitalistiske »monopolpriser« virkelig de rette i den socialistiske verden. Andre spørgsmål,

B O G A N M E L D E L S E R

Michael Kaser: Comecon. 2. ed. Oxford University Press, London 1967. 279 sider. Pris: 35 sh.

Medens litteraturen om det europæiske fællesmarked allerede er enorm og den om EFTA, det latinamerikanske og det centralamerikanske frihandelsområde er ikke ubetydelig, findes der så godt som ingen om det østeuropæiske modstykke, COMECON. Dette hænger selvsagt sammen med, at medens de vestlige markeder handler i dagslys, offentliggør deres beslutninger etc., ja, ligefrem har oprettet informationskontorer, foregår det tilsvarende arbejde i øst i største hemmelighed.

Det er derfor noget af en bedrift, når *Michael Kaser*, en englænder, der ifølge bogens omslag har mange års østlige erfaringer, og som iflg. dens indhold tydeligvis har fulgt særdeles vel med i denne verdens artikler og udtalelser, giver os en fremstilling af denne markedsorganisation. Bogen er resultatet af et stykke »detektivarbejde«, hvor en udtalelse på et møde eller i et communiqué og en sætning i en artikel et helt andet sted, skrevet måske lang tid senere, sættes sammen til et billede. Mosaikken synes dygtigt samlet. Hvad man godt kunne lide at vide er, hvordan bogen er blevet læst i COMECON's hovedsæde i Moskva: beundrer man, at det har været muligt at få så meget ud af småstumperne, der er faldet fra noget, der ellers er så hemmeligholdt, eller godter man sig over, at selv så megen flid og så megen skarpsindighed ikke kunne afsløre, hvad der virkelig foregår. Man forstår ikke rigtigt, hvorfor det hele skal holdes så hemmeligt, hvis denne bog afslører den fulde sandhed.

Forfatteren deler sin bog i to dele. De første godt hundrede sider giver os institutionens historie, fra den skabes som en reaktion imod Marshallhjælp og OEEC, gennem en død periode, 1949-53, og en stærkt aktiv periode siden. Mærkeligt også her at

se Stalins indflydelse, idet hans stærke russiske nationalisme ligesom gjorde en sådan samarbejdsorganisation overflødig. Institutionens ringe betydning i hans levetid kan måles ved, at staben af medarbejdere i sekretariatet i Moskva synes at have været et par mand, medens der nu beskæftiges ca. 700. Organisationens historie afspejler iøvrigt den politiske historie i den del af verden: Jugoslavien var kun med fra 1956-58, Albanien forlader organisationen i 1962, og Cuba har fra 1963 uden at være medlem deltaget i enkelte møder i udvalg etc. I den nyeste tid er Rumænien blevet institutionens enfant terrible.

De næste knap hundrede sider kaldes *Achievements and Prospects* og deles i fire kapitler: *Trade, Technical Co-operation, Pricing* og *Integration*. Man får et stærkt indtryk af, at østlandenes planlægningsteknik, herunder den stærke interesse for de fysiske kvantiteter, også påvirker COMECON's virksomhed. Prisdannelsesproblemerne er de sædvanlige for den kommunistiske verden, men aktualiseres ved vanskelighederne ved at enes om en fælles prisdannelse; hvordan skal der f.eks. tages hensyn til forskelle i arbejdsproduktiviteten. Skal 1 arbejdstime altid sættes lig en 1 arbejdstime, eller skal der ved prisfastsættelsen tages hensyn til, at arbejdskraften i Sovjet og i DDR er så langt mere effektiv end den i Rumænien eller Bulgarien. Den fra vor verden kendte konflikt mellem de mere udviklede lande, der vil fri handel og dermed fri adgang for egne industrivarer, og de mindre udviklede, der først vil industrialisere, og så kan altid en friere handel komme bagefter, genspejles f.eks. i den forskellige stilling til prisdannelsesprincipperne, der f.eks. råder mellem Sovjet og Rumænien. I en lang periode synes man at have lagt verdensmarkedspriserne fra 1957 til grund. Men hvorfor det? Og er de kapitalistiske »monopolpriser« virkelig de rette i den socialistiske verden. Andre spørgsmål,

forfatteren kommer ind på, er, hvordan man skal forholde sig til yderverdenen? Skal man opretholde en ide om »to verdensmarkeder«, et kommunistisk og et kapitalistisk, eller skal man handle med alle uden hensyn til politisk system?

Man får et stærkt indtryk af, hvordan det mere tekniske samarbejde, f.eks. oplysninger om tekniske opfindelser etc., spiller en meget stor rolle for organisationen. De mange tekniske komiteer, der er etablerede, synes at have til opgave at sprede teknisk viden mellem landenes virksomheder. Hvor man i Vesten må have patenter, behøver man selvsagt ikke dette institut blandt kommunistisk ledede virksomheder.

Inden for den kommunistiske verden har man som bekendt set på EEC med største skepsis og anset toldpræferencerne for et brud på mestbegunstigelsesaftaler. Fra vestlig side har man peget på, at COMECON ikke var meget bedre. Forf. påpeger, at COMECON-landene ikke giver hinanden toldpræferencer, men visse gensidige prispræferencer. Så kan man diskutere, hvilken forskel dette gør.

Den vestlige verden har været tilbøjelig til at opfatte COMECON som endnu et fællesmarked. Dette er næppe berettiget. Vore arrangementer, EEC og EFTA og – med visse forbehold – det latinamerikanske, har som vigtigste formål at fremme handelen mellem landene på en sådan måde, at der skabes en dyberegående specialisering og lavere priser på industrivarer. COMECON synes ikke primært at stile herimod. Der handles ikke så særlig meget mellem organisationens lande. COMECON synes først og fremmest at tage sig af tekniske forhold, fordeler oplysninger om nye opfindelser etc., sørger for standardisering, har arrangeret enkelte investeringer i andre lande o.l. Noget af det synes snarere at måtte føre til mindre handel ved at stille landene i visse henseender mere lige. Et spørgsmål, Kaser kun tangerer, er, om COMECON er ved at udvikle sig til et fælles planlægningsorgan for alle østlandene.

Der er såvel i det historiske afsnit som i det analyserende en påfaldende forskel mel-

lem forfatterens behandling af de første år og af de seneste. Som fremstillingen skrider frem, afløses fornemmelsen af at stå over for et detektivarbejde af en mere almindelig beskrivelse. Det er tydeligt, at nu flyder kilderne på en helt anden måde, at nu er der en åben diskussion igang mellem østens økonomer indbyrdes, og at nu er der andre end dem i Moskva, der har en mening. Det afsluttende kapitel *Integration* udvikler sig til at give oplysninger om den mere almindelige økonomiske udvikling. Er alt dette endnu et tegn på, at jerntæppet er hævet.

Bogen være anbefalet. Den giver et indblik i en verden, det ellers er svært at få noget at vide om. Den giver i øvrigt i sine teoretiske afsnit også indirekte et indtryk af, hvordan nyere økonomisk metode m.m. får forskellene mellem deres tænkemåde og vor til at formindskes.

Kjeld Philip*

* Professor ved Københavns Universitet.

Knud Westlund: Realkredit. Historisk, økonomisk og forvaltningsmæssig udvikling af organiseret realkredit i den vestlige verden gennem 200 år. Anders Nyborg A/S, Internationalt Forlag, København 1967. 342 sider. Pris: 95 kr.

Forfatteren til nærværende bog har igennem et langt liv været beskæftiget i vort største realkreditinstitut. Gennem sin praktiske virksomhed der har han erhvervet sig et indgående kendskab til de mange konkrete problemer, der knytter sig til organisationen af belåning af fast ejendom. Den foreliggende bog er til dels et resultat af forfatterens ønske om at stille sine erfaringer fra dansk realkredit til rådighed for en bredere kreds. Dertil kommer, at forfatteren i betydeligt omfang har foretaget rejser i størstedelen af den vestlige verden for gennem interviews og litteraturstudier at indsamle oplysninger om, hvorledes belåningen af fast ejendom former sig og har formet sig i udlandet.

Bogen er således i alt væsentligt koncen-